

КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДИНИ В ПОВІСТІ Г. ДЖЕЙМСА «ДЕЙЗІ МІЛЛЕР»

У статті розглядається відтворення письменником концепції внутрішнього світу людини у всій його складності, різноманітності і багатоплановості.

Ключові слова: реалізм, «моральний інтерес», «центральна свідомість», точка зору, психологічний аналіз.

Генрі Джеймс – один з найяскравіших та найсуперечливіших письменників “межі століть”, творчість якого настільки жанрово різнобарвна (новела-таємниця, мета-оповідання, психологічна повість, роман та драма) і багата, що виходить за рамки традиційних класифікацій та узагальнень. Це пояснює таку різноманітність та полярність критичних оцінок його творчості, що наявна у світовій науці: від класичного реаліста (В. Брукс, Ф. Лівіс та ін.) до “батька” модернізму (М. Бредбері, Л. Едель та ін.) і “дідуса постмодернізму” (С. Пероза). Тому актуальною стає проблема розкриття своєрідності творчості Г. Джеймса на різних її етапах.

Роботу над повістю «Дейзі Міллер» Г. Джеймс розпочав взимку 1877 року у Лондоні, наприкінці так званого раннього етапу своєї творчості. Хоча найвизначнішим твором цього періоду вважається «Жіночий портрет» (1881), проте саме повість «Дейзі Міллер» стала його першою вагомою літературною роботою, що призвела до загального визнання і знаменувала початок його зрілої літературної діяльності.

«Г. Джеймс – це письменник, який важкий для англійських читачів, тому що він американець, і важкий для американців, бо він європеєць; і я не уявляю собі, чи доступний взагалі для інших читачів» [9, 125]. Так пізніше скаже Т. С. Еліот – визнаний майстер в англо-американській літературі початку ХХ ст. Очевидно, що проміжне становище митця відклало особливий відбиток на його творчість, але це не скасовує того факту, що Джеймс все ж залишався американським письменником. Новаторство Джеймса в зображенні концепції внутрішнього світу людини і його здатність бути співзвучним найтоншим рухам душі на ранньому етапі його творчості найбільш яскраво проявилися в повісті «Дейзі Міллер».

Повість «Дейзі Міллер» відкриває ту проблематику, яка стане згодом найважливішою для багатьох майстрів слова: це зіткнення вільного почуття зі становими забобонами й вкоріненими у свідомості догмами. Г. Джеймс, виставляючи жіночий характер в новому світлі, зіштовхує, таким чином, читача з соціальним протиріччям століття – з проблемою фемінізму, «дуже характерним і специфічним явищем американської суспільної життя» [3, 33]. На переконання письменника, художник не лише повинен шукати прекрасне, але він зобов'язаний думати. Недостатньо змальовувати життя з граничною точністю, треба інтерпретувати життя, знаходити в ньому красиве, як би глибоко воно не приховувалось [6, 152].

На думку дослідників творчості письменника, його головним художнім завданням було достовірно передати внутрішнє життя людини у всій його складності, різноманітності і багатоплановості. З цією метою він розробив власні прийоми психоаналізу, які характерні для його творчості в цілому. Величезний вплив на його творчість справили І. С. Тургенєв. Відкриттям для себе Джеймс вважав глибину проникнення в людську натуру та «моральний інтерес», що становив основу кожної значної тургенєвської ситуації та кожного характеру.

У повісті Г. Джеймс розповідає про зустріч двох співвітчизників за кордоном, що вилилася, в кінцевому підсумку, у складні взаємини. Це американець Вінтерборн, який довгий час живе в Швейцарії, і молоденька Дейзі Міллер, яка мандрує з матір'ю і братом Європою. Для розкриття поставленого завдання, слід звернутися до найуживаніших прийомів письменника – «центральна свідомість» і «точка зору» [3, 46].

У творі роль сприйняття «центральної свідомості» надана чоловічому персонажу Вінтерборну. Всі події відтворюються з точки зору головного героя, що, на перший погляд, ускладнює більш точно прочитання характеру Дейзі. У кінцевому ж результаті, дана ідейно-естетична установка стане наслідком глибокого психологізму.

Відомий знавець творчості Джеймса О. Анциферова пропонує свою назву прийому психологічного аналізу, використаного автором в ході створення образу Дейзі, – «відображене існування» [2, 65]. Цей термін передбачає, що Дейзі Міллер практично не бере участь у дії повісті, відбувається свого роду «показ» її життя. Це «відображення» досягається у творі різними способами, одним з них є своєрідна композиція.

В експозиції, коли художник знайомить читача з головним героєм Вінтерборна, стає очевидним, що він встановлює дистанцію між оповідачем і персонажем, тим самим виявляючи, що

оповідач не «всезнаючий» – він не повністю володіє внутрішнім світом своїх героїв. Таким чином, вже в експозиції письменник заявляє художній принцип твору відсутність однозначності у відтвореній реальності.

Зав'язкою служить знайомство Вінтерборна з Дейзі Міллер. Цьому епізоду передує діалог головного героя з її молодшим братом Рендолфом. Саме цей персонаж своєю поведінкою, манерою триматися і, безумовно, репліками зачіпає одну з найважливіших проблем в оповіданні – сутність американського національного характеру. Тут Г. Джеймс використовує прийом іронічної оповіді як відображення авторського «я». В особі цього юного американця, який скаржиться на те, що від клімату супротивної Європи зуби самі собою випадають та вважає, що американські цукерки та американські чоловіки – найкращі в світі, простежується типовий образ громадянина США, перейнятого почуттям національної гордості і снобізму.

Поява Дейзі на сторінках повісті супроводжується вигоком Рендолфа: « Вона теж американка [5, 10] і вона постає перед читачем передусім такою, якою її бачить Вінтерборн. Ця позиція закріплюється за ним з самого початку повісті. Читач, з волі автора, малює портрет молодої американки, виходячи з вражень і оцінок героя. Вінтерборн захоплюється ніжністю Дейзі, але знаходить в її особі деяку незакінченість, йому не вистачає виразності. На недосвідченість і безпосередність вказує те, що « одначе в рисах її привабного, милого й не вельми виразистого личка годі було добачити насмішку чи іронію. Зате невдовзі стало очевидним, що їй великою мірою притаманна балакучість». [5, 11]

«Відображене існування» героїні полягає в тому, що, навіть не беручи участі в тих чи інших подіях, Дейзі завжди присутня в оповіданні. Для читача це стає єдиним шляхом для того, щоб простежити еволюцію поглядів Вінтерборна в оцінці «pretty girl».

Через своє «відображене існування» в повісті Дейзі постає перед читачем в загадковому, непоясненому і непередбачуваному образі. Такою ж її сприймає і Вінтерборн. Зіткнувшись з новим, незрозумілим йому типом дівчини, він намагається співвіднести його зі своїм життєвим досвідом: « Та дехто казав Вінтерборнові, що коли розібратися по суті, то всі американські дівчата аж надміру цнотливі, тим часом як дехто твердив, що коли розібратися по суті, то це зовсім не так. Він був ладен визнати міс Дейзі Міллер за таку собі шелихвістку, легковажну американську кралу. Доти йому не траплялося мати справу з молодими особами цього ґатунку» [5,15].

Упродовж всієї повісті він намагається визначити для себе характер дівчини, «тип», до якого вона належала. Дейзі ставить його в глухий кут своєю безтурботністю, якою, на думку Вінтерборна, вона і компрометує себе, порушуючи кодекс світських пристойностей. Автор часто іронізує над ним, примушуючи його мучитися, постійно губитися в здогадах.

Особливу увагу необхідно звернути на пряму мову героїні. Г. Джеймс вважав, що пряма мова не стільки виявляє, скільки ховає глибинні руху думок і почуттів, створюючи ситуацію підтексту. Так, наприклад, на перший погляд, судячи з висловлювань Дейзі, у читача складається про неї враження живої, легкої у спілкуванні, безтурботної і веселої дівчини, яка не звертає найменшої уваги на світські умовності. Але при більш уважному прочитанні твору та дослідженні засобів психологічного аналізу, що використовуються Г. Джеймсом, можна прийти до глибшого розуміння цього образу. Стає очевидним, що за видимою наївністю дівчини ховається дуже чуйна натура, здатна вловити і зрозуміти всі відтінки людської поведінки та їх мотиви.

Отже, саме в повісті «Дейзі Міллер» письменник починає розробляти інший модус оповіді: не цілісність, єдність враження, а множинність можливих сприйнятів та реакцій, що створюють неможливість кінцевих трактувань. У межах типології реалізму тут маємо той його варіант, в якому основний фон оповіді репрезентується у найдрібніших, тісно переплетених деталях подій, образів та внутрішньої свідомості героїв, пропонуючи таким чином складну перспективу багатогранної людської психіки.

Список використаних джерел

1. Анциферова О.Ю. Повести и рассказы Генри Джеймса: от истоков к свершениям / О. Ю. Анциферова. – Иваново, 1998. – 211 с.
2. Селитрина Т.Л. Г.Джеймс и проблемы английского романа 1880-1890 гг. / Т.Л. Селитрина. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. – 125 с.
3. Урнов Д. «Точное слово» и «точка зрения» в англо-американской прозе / Д. Урнов. – М. : Прогресс, 1992. – 528 с.
4. Шерешевская М.А. И.С.Тургенев в письмах Г. Джеймса / М.А. Шерешевская // Русская литература. – 1983. – №2. – С.133-142.
5. James H. Daisy Miller/ Henry James. – L. : Penguin Books, 1994. – 263 p.
6. James H. The Selected Letters / Henry James. – Bibliographical Society of University of Virg. : Belknap Press, 1955. – 480 p.

7. Hocks R. A. Henry James: A Study of the Short Fiction. – Boston :Twayne Publishers, 1990. – 193 p.
8. W. D. Howells as Critic / Ed. by E. H. Cady. –London : Boston, 1973. – 254 p.
9. Laurence D. H., Edel L., Rambeau J. A Bibliography of Henry James. –Oxford : Clarendon Press, 1982. – 367 p.

Summary. This paper deals with a method of artistic originality of H. James, which characterizes the early stage of his work. It is also admitted a reproduction of the internal life in all its complexity, diversity and enigma. «Daisy Miller» was the first work James published which brought about a greater recognition of his witty writing style and narrator obstructed character development. The novella was the closest to instant success which James enjoyed during his lifetime although at one point he joked to Macmillan that his essays would be “the beginning of my appearance before the British Public as the novelist of the future, destined to extract a colossal fortune.” His style in the early years, especially, was almost Dickensian. It was casual and ironic, almost comical. His characters before Daisy Miller tended to be obvious symbolic representations which were slightly too predictable and superficial. However, Daisy transcended this problem of James, holding symbolic significance but also having a life and substance.

The idea of subtext is a metaphor for the manner in which the European-American social circle in Europe misunderstands the true character of Daisy Miller. She is innocent and uncultured and incautious but the circle sees only the surface of her character and the actions that character takes. They imagine a member of their social circle, thus someone with the experience and knowledge to understand and exaggerate the mores and codes of the European culture, acting in the way that Daisy Miller does. They do not take the time to look beneath this pretense to find that she is naturally innocent, acting on impulse instead of caution and convention. She rebels not by having a great knowledge of the rules which bind the society and consciously deciding to throw them out the window, but by being limited in her scope of experience and by refusing to change her natural ways in order to please a culture to which she does not belong. She oversteps even these bounds but not in the manner for which she will be ridiculed and rejected by her compatriots. The great theme of the disparity between reality and appearance is at its greatest strength in the relationship between Winterbourne and Daisy because of the conflict which roars inside of Winterbourne regarding the appearance he cannot overcome and the reality he cannot accept. Thus James explores the type of an American girl who is innocent of the knowledge of evil and immorality. However, she is immersed in an environment of an elusive evil, concentrated in Rome and symbolized mainly in the dark foreshadowing of Daisy's ruin in the shadowed cavernous scene of the Colosseum.

Keywords: realism, «moral interest», «central consciousness» point of view, psychological analysis.

Отримано: 16.08.2014 р.

УДК 821.131.1-31 «20/21»:82'01

Семенец О.С.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ САКРАЛЬНИХ МІСТЕРІЙ СМЕРТІ В РОМАНЕ БЕРНАРА ВЕРБЕРА «ТАНАТОНАВТИ»

У статті розглянуто роман Б. Вербера «Танатонавти» з точки зору реалізації авторської стратегії, спрямованої на подолання споконвічного страху людини перед смертю. Аналіз твору доводить, що популяризація і тиражування сакральних знань маскують хорористичні настрої суспільства, а також долають страх індивіда перед актуальним сьогодні питанням життя після смерті.

Ключові слова: Франція, Бернар Вербер, «Танатонавти», містерія смерті, популяризація, реценсія.

На рубежі ХХ-ХХІ століть в суспільстві спостерігаються тектонічні зміщення в міроструктурюючих процесах. Епоха стрімкої глобалізації, «отехнічавання» всіх сфер життєдіяльності людини, і, відповідно, перехід до техноцентризму привели до руйнування моральних, культурних, соціальних, релігійних інституцій, які виживали тисячоліттями. Переосмислення життя і пошук нових орієнтирів в конструюванні картини світу сучасного індивідуума стає предметом різноманітних філософських, культуро-